

Paradís d'orquídiés

GABRIEL JANER MANILA

Introducció i notes:
Sebastià Alzamora

ELS NOSTRES AUTORS

bromera

LA SALIVERA DEL CARAGOL

Mai no he observat que necessitàsiu escapar-vos d'aquest racó ombrívol, entre velles parets, quan els dies són curts i la gelor del vespre us amenaça de mort. Ni una paraula tan sols no he sentit que m'hagi fet dubtar de la vostra quietud, de la seguretat que es desprèn d'aquesta actitud resignada amb què escoltau el plany d'una dona que cerca de reviure al vostre costat la quimera estúpida dels somnis. A vegades he tingut la sospita que somiàveu en veu alta, també vosaltres, quan tomba la fosca i la nit es carrega d'obsessives remors. Més d'una vegada he pretès de fugir i us he deixat abandonades al vostre recer, perdut aquell poder de seducció que exerciu sobre els meus sentiments. He fugit de casa amb l'equipatge imprescindible i he pujat en una nau, disposada a partir lluny d'aquesta cambra, del vostre balcó, d'aquest paisatge tot de xemeneies i teulades. Tantes pluges com he vist caure-hi, tantes sovellades d'estiu, tantes penombres, les nits de lluna clara, sempre les mateixes. La ciutat, recerada en la calitja de l'horabaixa, tornava a perdre's en el fons de la badia, com una espiral que acaba-

va trencant-se en les nines obertes dels meus ulls. La mirava, l'estela que deixava la nau, poblada de fantasmes que he cercat sovint d'oblidar. Potser no quedaria res de tot quant sóc, sense els fantasmes que la memòria ha arreplegat en el transcurs dels anys. Me n'hauria volgut oblidar sovint, que he viscut. Em queda en el record, com una petgellida que s'arrapa en la roca, la intensa olor del port com un perfum exòtic vingut d'una altra terra. No sé quantes vegades he sentit que partia, la nau, i era jo mateixa que partia, gavina perduda en l'horitzó de la ciutat. Dificilment me l'hauria pogut imaginar, l'horitzó, d'una altra forma, en aquell temps en què vaig tenir la gosadia de creure que podia ser meu. La història s'ha ocupat de fer-me entendre que, després de tants de ports i tantes esteles, només queden, tanmateix, els espectres.

A vegades enyor els silencis antics. No és fàcil recordar-los, els llargs silencis perduts en la memòria; però si hagués d'escollir els instants més suggeridors de la vida, possiblement triaria alguns d'aquells silencis, la seva instantània blancor, la profunda quietud amb què embolcallen la meua soledat. Eren blancs com la neu, quan jo era un infant, els silencis, i se'm dilueix el record en la seva transparència. La meua mare se m'acostava lentament com si cercàs comunicar-se en secret:

—No saps, Teresa, que la por s'amaga sovint rere les cortines?

Durant molt de temps, no me'n vaig anar a dormir sense guaitar rere totes les cortines de casa: les cortines de seda blanca de l'alcova dels pares, les cortines de la sala bona, de vellut vermell, les cortines del menjador, de roba de llengües, les cortines de drap cordellat de la meva cambra... Ni una sola nit no vaig deixar d'escorcollar-les una per una amb la intenció de sorprendre-la, la por. Mai no la trobava, emperò, en l'amagatall que la mare m'havia indicat:

—La por, Teresa, no ho saps, que s'amaga rere les cortines?

Vaig arribar a comprendre que la mare tractava d'explicar-me quelcom que l'havia pertorbada profundament; però vaig tardar alguns anys a entendre el seu enigma, quan ella ja no era en aquest món i el record dels seus gestos, la veu trencada, el vestit de seda negra s'esvanien en la penombra pàl·lida del silenci. Fins que passaren alguns anys no vaig ésser capaç de confegir les diverses peces que havia recaptat desconnectades del fil de la història. Lentament vaig anar confegint-les, les vaig articular d'acord amb la coherència que podia descobrir en els seus mecanismes interns i eren com un puzle en el qual tots els elements acaben, finalment, acoblant-se.

—La por s'amaga, no ho saps, Teresa?, rere les cortines. La'm mirava desconcertada. Els seus ulls eren

un pou insondable, sense límits. Guaitar-hi era com treure el cap per una finestra oberta sobre un precipici, aventurar-te a penetrar en la seva intimitat i entreveure l'obscura presència de la por esmicolada en múltiples trossos disposats a ajuntar-se inesperadament com els vidres d'un calidoscopi. Era un joc increïble, aquell de la por, dins els ulls de la mare. Les esquerdes de cristall tremolaven de sobte i concertaven estels inèdits. M'hi vaig perdre sovint, en els boscos de la seva mirada. Avançava entre els romeguers, sota els arbres corpulents, intrèpida, pel camí que mena vers la casa inevitable de la bruixa.

Aquella matinada d'hivern, mentre la Mort estirava el seu vel de noces sobre el cos de la mare, els carrers de la ciutat eren plens de boira. Aleshores jo tenia quinze anys i em vaig sentir infeliç, quan la criada entrà a l'alcova amb la notícia. Me'n record que vaig plorar entre els llençols, disposada a creure'm la més desgraciada de la terra. Per la finestra, oberta a la terrada des d'on vosaltres escoltau el meu plany, la vaig veure, la boira, sobre les teulades. El silenci tornà a imposar la regla del joc. La criada havia parat els rellotges i ara marcaven l'hora en què la mare havia exhalat el seu últim alè. Ningú no plorava. El meu pare s'havia tancat a la biblioteca disposat a cremar alguns papers: cartes antigues i docu-

ments vells, inservibles. La germana major havia sortit del convent a la mitjanit, perquè volia esser al costat de la mare en l'hora del traspàs. Quan la criada em digué que sor Concepció era a casa, vaig haver de pensar-hi, abans de comprendre que es tractava de la germana Dolors. Feia encara pocs mesos que havia professat i no havia tingut temps d'adonar-me de les coses que havien canviat, quant a la nostra relació, juntament amb el nom. En aquell temps, la meva germana era el model que m'hauria agradat seguir molt de prop, l'heroïna capaç d'alliberar-se de tots els egoïsmes, quasi un déu que vaig admirar profundament. Llavors, en traslladar-la lluny de l'illa, a unes altres terres i a un altre paisatge, em meravellà la il·lusionada vitalitat amb què es disposà a partir més enllà del seu cau. Certament que l'hauria seguida com hipnotitzada, només que m'ho hagués insinuat. Vaig tardar molt de temps a comprendre la causa per la qual la germana Dolors no tornava.

Mai més no ho ha fet, excepte en comptades ocasions: per un mort o per una festa. A vegades pens que ha envellit d'enyorament sense adonar-se de la marginació a què l'han sotmesa. Al col·legi de les seves monges s'hi educaven les filles de les classes acomodades, que no haurien vist amb bons ulls el treball pedagògic d'una religiosa amb el cognom marcat. Un dia –potser llavors només tenia cinc anys– li ho vaig preguntar a la mare:

–Sóc xuetona, jo? Per què sóc xuetona? No vull ser-ho, xuetona.

La mare va somriure. Quasi mai no somreia, però aquell dia dibuixà el perfil d'un somrís sobre els llavis.

Em va dir:

–Més d'una marquesa ha tingut enveja de les meves joies.

–Però jo no vull esser-ho, xuetona. Estic obligada d'esser-ho, xuetona? Qui són els xuetons?

La mare responia:

–No en facis cas que, en passar la mar, ningú no sap si mai han existit.

Rere les cortines s'hi abscondia el mar, excitant com la por.

El mar fou durant aquells anys la meva febre, l'afortunada cinta blava dels meus cabells. M'agradava imaginar-me'l, el mar, quan els lliris fan olor d'alga marina. Ran del mar vaig plorar la mort de la mare. Vora l'escuma blanca de la tarda em vaig pintar els llavis per primera vegada i em vaig posar una mica d'ombra als ulls. Les convulsions d'aquells anys no pertorbaren la meua vida. Potser no me'n vaig saber adonar, de les coses que es transformaven al meu costat, perquè, paral·lelament a aquelles mutacions, dintre meu succeïa quelcom d'irreprimible. El meu

pare acabà considerant-se un monàrquic desencantat que difícilment podia posar la confiança en els homes de la República. Me'n record que ens va dir, aquell dia d'abril:

–Són un esquadró de monges laiques, la política no l'han de fer els saltimbanquis ni els pedagogs.

Ni el meu germà ni jo no el vàrem entendre. Ell feia l'últim curs de batxillerat en un col·legi de frares, jo seguia estudis de cultura general en el de les monges en les quals havia professat la meva germana Dolors i, des d'aquests centres, l'orientació que prenien els fets polítics no era vista amb satisfacció. Només feia tres mesos que la mare era morta i m'obsessionava el mar. Els diumenges d'estiu, agafàvem les bicicletes i anàvem a nedar prop d'unes roques, en una platja blanca, a l'hora en què l'aigua és plana com un estany. El mar tenia gust de diumenge. Algunes barques –núvies somnàmbules– navegaven lleugeres davant els nostres ulls. Un dia ens hi estiguérem fins a posta de sol, mentre la ciutat es perdia entre miralls de calitja sota la lluna nova. Vora les roques vaig somiar que fugia cap a una altra terra, més enllà del mar, on ningú no sabia que el meu era un llinatge marcat. Vaig tardar molt de temps a entendre-les, les causes de la marginació a la qual havien estat sotmesos durant segles els descendents dels últims jueus. El meu pare ens explicava amb ressentiment que hi havia, soterrada sota

la persecució religiosa, una motivació estrictament econòmica en les actuacions del tribunal. Sovint els nostres vells pagaren bons diners als consellers del rei i als ministres de la Inquisició amb l'objectiu de comprar-los la seguretat.

—Les confiscacions constituïen un benefici considerable —deia—, per això ens perseguïen ni que fóssim rates.

Llavors afegia:

—Alguns decidiren de pactar amb el poder. Sabien, tanmateix, i ho havien après al llarg de molts de segles de persecució, que cada home té un preu, que tot és qüestió d'endevinar la taxa que ell mateix ha tingut la gosadia de fixar-se. En temps dels il·lustrats, un avantpassat nostre —m'agrada veure'l amb la perruca blanca en un retrat de mig cos— formà part de la comissió dels diputats elegits per sufragi que acudiren a parlar amb el rei i li feren arribar la notícia del desconhort que sentia aquella gent marcada per l'estigma en un racó perdut dels seus regnes. Hagueren de posar-se perruca i vestir-se com els grans senyors per acudir a la cort. Travessaren el mar i partiren a la ciutat remota. Quan ens ho explicava, mai no li va caure una riulla de les dents, al meu pare; però la seva veu, obstinada i ferma, em feia sentir, perduda en les platges del cor, la presència d'una ona.

A vegades vaig creure parlar-hi, amb aquell avantpassat que partí a la cort elegit per sufragi. Llavors era un infant dispost a rompre les barreres del somni

i observava el quadre d'aquell home de la perruca, intrigada de conèixer la vida que s'abscondia més enllà de la seva llegenda. Vaig arribar a creure que em llegia el pensament amb la mirada, en observar que l'esguard d'aquells ulls em seguia contínuament com una flama d'oli. La mare em deia, somrient:

–Els ulls del diputat –ella sempre li va dir el diputat– et persegueixen. Mira-te'l que gira la vista, mentre camines.

Debades corria d'una banda a l'altra per si podia evitar la vigilància d'aquells ulls, sempre a l'aguait. Avançava amb lentitud i em tapava les orelles amb la punta dels dits. Vaig arribar a creure que no s'adonaria de la meva presència, si era capaç d'ofegar el renou de les passes. M'ocultava rere les cortines, però guaitava per comprovar si els ulls del diputat encara em perseguien. Àdhuc en la penombra de la tarda, brillava el seu esguard, foc colgat sota els parpres. Els vaig veure obsessivament, aquells ulls com inflats. Em despertava de matinada i els descobria, boles de vidre, en la fosca inclement de l'aurora. Intentava de parlar-hi, de preguntar-los què hi feien, dins la meva vida, com ara vosaltres potser us preguntau, adormides en la calma incessant del balcó, què he vingut a cercar-hi, en la vostra. No m'ha estat fàcil, és just que us ho confessi, tanmateix, connectar amb les persones amb qui he conviscut. Sovint he acabat creent-me una ex-

terna entre els meus i poques vegades he estat capaç d'establir una relació acceptable amb la gent. Només en comptades ocasions al llarg de molts anys m'he sentit atreta per l'aroma d'un altre, per un gest inesperat o per un mot, fulla que cau en la pols del meu camí. Potser per això us he cercat a vosaltres, obscures confidentes, recloses en l'ombra vegetal. Em vaig atrevir a parlar-los. Un dia vaig plantar-me davant aquell quadre i vaig clavar la vista als ulls de l'home del retrat. Eren uns ulls voluminosos, subtilment tenyits del verd lluminós de l'aigua del mar, dins els quals vaig veure, multiplicada fins a l'infinit, cada cop més petita, la meva cara: els ulls prominents, el nas una mica corbat, la pell de les galtes lleugerament amarga, el cabell quasi negre... Potser va somriure, l'home de la perruca, el diputat elegit per sufragi. No sé si em va dir, aquella tarda:

—Quan era de la teva edat, la reina Ester tenia el color dels teus ulls, el color de la teva pell, verdosenc com l'escorça de la murtra.

Què he vingut a cercar-hi, en la vida ordenada dels rododendres i de les quènsies, de les duquesses i de les clíviens, si no és aquella seductora, fàl·lica quietud de l'ombra? M'era difícil viure d'una altra manera —pàl·lid espectre—, espectre solitari entre falgueres

acobrades al ritme compassat d'un vell balcó. La meua és la història d'una antiga derrota vora mitja dotzena llarga de plantes –qui em podria explicar el somni de les fúcsies, de les begònies de fulla d'àngel i de les calèndules?– convençudes que el món és com un petit llac tot de cintes pintades. Sovint he caminat per la meua ciutat mentre tractava de tocar a totes les portes que descobria en el meu pelegrinatge. No és fàcil que s'obrin. Potser per això he arribat a tenir enveja dels vostres somnis solitaris, minúsculs pecats perduts en la transparència del crepuscle. Us he envejat la immutable indiferència, la serena fredor dels vostres ulls, la rigorosa fidelitat als cicles de la vida, sotmesa al ritme palpitant de les llunes. Ara, després de tantes sotragades, en aquesta hora en què els dies se m'escurcen dins les mans i la claror de novembre s'escampa horitzontal sobre el meu paisatge, he vingut a vosaltres disposada a utilitzar-vos per a les meves confessions. He sentit a dir que us agrada la conversa, que us abelleixen les paraules amoroses, que us delectau amb les velles històries humanes; perquè res no hi ha que doni tanta corda a la vida com els relats que en feim, tot tractant d'explicar-la. Diuen que els ritmes interns de les frases us estimulen el creixement i he vist com la saba us pujava a l'últim cap de brot, cada vegada que us he confiat, fragmentats i incomplets, els records. La claror de novembre cobreix tot allò que puc abraçar amb

la vista: les muntanyes, el mar, els campanars de les esglésies i les teulades. M'agrada sentir-la'm sobre el cos, aquella claror lila. També vosaltres l'observau, envejoses de la palmera del cementiri de les monges –un cementiri blanc tot de creus de fusta i gessamins– que gronxa les palmes solitària entre remors de núvols. A vegades he pensat que no sabria viure sense aquesta llum, que em seria difícil, en arribar novembre, girar els ulls vers la muntanya i avesar-me a una altra claror sobre les teulades. Em seria difícil prescindir d'aquest afalac lila sobre la pell, com una mà invisible que s'allarga sobre el meu cos a través dels vidres.

La mare me l'explicava sovint, la història de la reina Ester. Em deia que era bella com la vara d'un lliri, que les joves li tenien enveja, que un rei poderós va enamorar-se d'ella, com s'enamora del rou la primera llum.

–Això era un rei poderós i fort... –començava la mare–. Ester era bella i tenia la pell com la murtra. Va captivar-lo la tendresa del seu rostre i va coronar-la reina, perquè cap no n'hi havia que tingués la gràcia dels seus ulls, la refinada gentilesa dels seus gestos.

Les paraules de la mare eren lentes, pausades. A mi m'agradava sentir-la parlar de la reina Ester i em fascinava la tristor amb què tenyia aquell relat. Potser m'agradava perquè m'estimulava la imaginació, com

una força que m'empenyia vers la descoberta d'un món que només existia dins el seu magí. El pare l'advertia que prenguéss esment en el que em deia, no fos cosa que se'm desbocàs la fantasia com un poltre i no fossin a temps a controlar-me el pobre cap.

—Què li expliques? Na Teresa les sap de memòria, aquestes històries, i no necessita més fantasmes...

Ella, emperò, continuava la narració.

—En un jardí tancat prop de palau tenia guardades les dones més belles de l'imperi. Les custodiava un eunuc i els subministrava cosmètics: olis de mirra i bàlsam, amb els quals s'ungien el cos, les dones d'aquell rei...

La vaig arribar a conèixer amb detall, perquè era quasi com un altre membre de la família, la reina Ester, intel·ligent i bella, voltada d'eunucs, entre tapissos de lli i columnes de marbre.

—El rei —continuava la mare— va veure la gràcia d'aquells ulls, la tendra claror del seu esguard. No sabia, emperò, que Ester era la dona forta, disposada a viure contínuament d'aparences. No és fàcil —acabava— esmerçar la vida en una desesperada comèdia...

M'impresionava el to amb què les deia, aquelles frases, perquè no sabia fins a quin punt tractava d'explicar l'íntima substància del seu drama. Mai no va inquietar-me que el pare intentàs d'evitar que s'excedís, la mare, en el relat de la història d'Ester. Llavors

sabia que havia aconseguit capgirar la voluntat del rei contra els qui perseguien la gent del seu poble i n'evità l'extermini, i féu que els protegís, aquell rei, car la representació li va sortir perfecta. Una ficció que hagué de mantenir mentre va viure, durant totes les hores de la nit i el dia. No sabia explicar per què me la imaginava amb els cabells suaument caragolats en forma d'anelles que li queien, minúscula cascada d'espivals i rínxols. Potser era una vella fotografia de la mare en què apareixia pentinada d'aquella forma que guià la meva imaginació. Només record que tenia la cara pàl·lida, la reina, i el cabell molt negre.

La mare la guardava com si fos un tresor, aquella fotografia en què portava el cabell caragolat. La tenia tancada en un calaix de l'arquilla, en un porta-retrats de pell. Encara que només la vaig veure dues vegades, em va quedar dins la memòria, marcada per sempre. Era jove, llavors, quasi un infant, la mare. Me'n record que, quan li ho vaig preguntar, em va dir que només tenia disset anys, que la fotografia no havia enregistat cap dels seus fantasmes, que potser per això s'esborrava lentament cada vegada que la tocava la llum.

—Qui és aquest jove que tens al costat? —vaig gosar preguntar-li.

—Però, no saps qui és? És estrany que no ho sàpigues.

—Doncs, no.

—Què dius, ara? Si és l'oncle Guillem...

Cert és que hi posava un punt d'entusiasme, la mare, en parlar de l'únic germà, aquell oncle que només vaig conèixer durant els últims anys de la seva vida, encara jove, però deformat pel greix, reclòs en una cambra del pis en què ara escric aquestes confidències adreçades a les plantes d'un balcó perdut entre teulades. No vaig tenir gaires ocasions de veure'l, el germà de la mare, ni de penetrar en el misteri del seu recés. La criada li pujava el menjar necessari i li portava la roba neta. Mai no vaig saber què feia, l'oncle, tancat en l'alcova, ni que fos un monjo retirat de la vida. Sovint vaig pensar que escrivia poemes —eren poemes d'amor— que llavors destruïa tranquil·lament amb la mateixa malèvola fruïció amb què els havia escrits. El dia en què vaig fer la primera comunió, abans del convit, la mare em féu pujar a la cambra de l'oncle.

—Li deman perdó, si l'he molestat, oncle Guillem.

I vaig besar-li les mans, com inflades pel greix. Llavors butxaquejà i va treure quatre monedes. Em va dir, somrient:

—Són perquè et compris confitets d'anís. T'agraden?

Me'n record que també vaig somriure. Però vaig observar que els ulls li brillaven, quasi ocults sota els parpres. Ens va explicar que ell l'havia feta el mateix dia de la meva mare, la primera comunió, perquè només hi havia un any de l'un a l'altre i els pares consideraren que la festa seria més lluïda.

—Semblàvem —digué— una parella d'enamorats que van a casar-se, decidits a estimar-se amb deliri.

—Érem dos infants, Guillem, innocents i fràgils —va respondre la mare—. Tan fràgils com els pètals sedosos d'una orquídia.

—La família, emperò, no cessava de dir-nos: «Pareixeu dos fadrins...». «No direu que no són dos fadrins...» En algun lloc dec guardar el retrat que ens van fer.

L'oncle havia començat a regirar els papers d'un calaix, àvid de trobar la fotografia de què parlava.

—No cerquis més —advertí la mare—, que el pas del temps els esborra, els retrats, i els fa tornar grocs.

Va respondre:

—Potser no s'han esvaït, Constança, les figures del retrat de quan férem la primera comunió.

La mare es desequilibrava fàcilment, en presència de l'oncle, avergonyida de veure'l en una situació tan desplaent, gairebé repulsiva. Feia molts anys que havia decidit de tancar-se en aquella cambra i complia la decisió amb absoluta severitat, mentre engreixava. No

vaig tenir gaires ocasions de tornar-lo a veure, després d'aquell dia. Sovint vaig passar per davant la porta, sempre tancada, de la cambra misteriosa. Els vespres, quan la criada m'acompanyava al llit, aclucàvem els ulls i allargàvem la passa en travessar l'espai del portal de la cambra. A vegades, tot just arribar a l'extrem del passadís, encara giràvem la vista vers la cinta de llum que traspassava per davall la porta i ens deixàvem seduir per la màgica, torbadora fantasma de l'oncle.

L'horabaixa en què l'oncle Guillem partí d'aquest món, la palmera del jardí de les monges es va omplir d'estornells com cada tarda. Els capvespres d'hivern, poc abans d'enfosquir, acudia l'esbart a arrecerar-se entre les palmeres despentinades. La palmera era vella i tenia molta palma seca sota el plomall de fulles. El crepuscle, quan el dia era clar, tenyia l'aire fred que davallava de la muntanya, mentre els estornells xisclaven desesperadament, abans que la fosca els vingués a caure sobre les ales. Aquell dia, emperò, la xiscladissa s'havia intensificat amb duresa, mentre l'oncle exhalava l'últim badall i la mare plorava amb desesper. Des de la sala on esperàvem el desenllaç els meus germans i jo –durant hores la germana Dolors ens havia obligat a jugar a parxís–, sentírem el combat. Poc temps després la criada ens portà la notícia:

–El vostre oncle acaba de morir. El badall de la mort, quasi invisible, s’ha perdut entre les dogues del greix de la cara. *Requiem aeternam...*

La germana Dolors va respondre per tots:

–*Requiem aeternam...*

Llavors –els estornells encara xisclaven–, la mare hagué de ficar-se al llit, commoguda. Me’n record que deia, entre sanglots de plor:

–Pobre Guillem...! Per què no callen els ocells?

El metge que havia assistit l’oncle durant la malaltia es va veure obligat a atendre la mare. Va injectar-li un sedant i assegurà que, en foragitar els estornells del pensament, es tranquil·litzaria. Plorà durant tota la nit com un infant malalt, convençuda que hauria pogut evitar la mort del germà, si hagués sabut esser més lliure. El pare li eixugava les llàgrimes, mentre ella no cessava de remugar, submergida en el plor. Em fascinava el silenci amb què el pare suportava la progressiva follia de la mare. Àdhuc vaig arribar a percebre que en sorgia un estrany sentiment de por, d’aquell silenci, en comprovar que el seny de l’esposa s’aigualia contínuament. Mai no la vaig entendre, aquella por, fins que han passat molts anys i he arribat a confegir les peces del drama, convençuda que les peces tanmateix acceptarien d’altres combinacions, que es podrien compondre infinites històries amb els elements que he tingut a les mans, totes elles igualment

verídiques. La germana Dolors em va fer resar alguns parenostres per l'ànima de l'oncle, aquella nit, abans d'adormir-nos. Quan li vaig demanar si em volia al seu llit només per aquell vespre, em va respondre que podia anar a cercar la camisa de jeure a la cambra, si consentia d'acompanyar-la en les quotidianes oracions de la nit. (Llavors tenia quinze anys i es preparava quasi en secret per entrar en orde de religió, la meva germana, com a postulant.) El meu germà Joan es desentenia fàcilment de tot. Ho ha fet sempre i ha tractat de viure tranquil·lament, sense permetre que ningú s'introduís en la seva intimitat. (M'entristeix de pensar, quan han passat tants d'anys, que no ha viscut tranquil, tanmateix, ni li ha estat possible usdefruitar aquella independència que preservava zelosament.) Ens va dir que s'estimava més no veure'l, el cos de l'oncle; però l'endemà, quan clarejava el dia, la criada vingué a despertar-nos a tots perquè la mare volia resar una part de rosari davant el cadàver amb la família. Havien intentat de treure-li-ho del cap: el pare, el metge, la criada... Aconseguiren que s'hi empernàs amb més nervi i el pare cedí, finalment, com sempre que s'obstinava en alguna cosa. Ens posàrem el vestit més nou que teníem, les sabates de xarol negre, una jaqueta grisa de llana. En aquell temps, encara portava les trunyes, que la germana Dolors em féu travar amb dues cintes negres de seda. Durant tota la

nit havien arribat els familiars, parents de lluny que només vèiem una volta l'any. La criada havia servit cafè contínuament. Saludaven el pare i acudien a la sala on havien instal·lat la capella disposats a encomanar l'ànima de l'oncle difunt als àngels i als sants. Vaig adonar-me que el pare tornava a tenir por, aquell matí. Es va asseure al costat de la mare. Nosaltres, els fills, vàrem restar drets mentre duraven les pregàries. Una mica més lluny, la resta d'endolats, taciturns i simètrics.

Mentre resàvem, de matinada, no vaig esser capaç d'apartar la vista de l'oncle. La mare s'havia vestit amb la roba de dol, saludà la família i començarem l'oració. Els ciris crepitaven –espectres pàl·lids– sota les mirades mòrbides. El pare tancava els ulls i es deixava dur per la remor monòtona dels precis. Vaig observar-lo exaltat, el pare, just quan el sol trencava la fosca de la nit. Em va fer pena, l'oncle Guillem, quan vaig veure que naixia el dia de bell nou i ell ja no hi era. Em va arribar a obsessionar, aquell cos ventre-llut, la massa de greix, les galtes estufades, les mans arrodonides, inarticulades les juntures. Pocs mesos abans de caure malalt vaig entrar a la seva cambra, el matí d'un diumenge d'hivern. Em va dir que feia molts anys que no havia sortit d'aquell habitacle,

potser més de vint, que la vida es podia veure des d'una perspectiva inèdita.

–Sóc –afirmà– com un conill que fuig de la gent, que es col·loca a la distància justa, perquè sap que, des del cau que ha escollit, pot veure la realitat com en un teatre d'ombres.

De sobte la mirada em fugí vers les orelles de l'oncle, petites i rosades com un paper de seda. Però em va semblar un conill malalt, aquell dia. Li vaig dir, mentre tractava de somriure:

–I no enyores el mar, les muntanyes, la claror de les llimoneres?

La resposta em va sorprendre:

–Tinc el mar dins el cos, les muntanyes...

–És per això –em vaig atrevir– que estàs tan gras?

Me'n record que va riure. Es va queixar, emperò, perquè el greix no li permetia doblegar els dits.

–Mira –em va dir–, durant molts anys he treballat en un llibre que ara no puc continuar.

Em va ensenyar un quadern relligat en pell.

L'escriptura, en un començament delicada, es desfigurava a mesura que avançaven les pàgines, fins a fer-se il·legible. Encara afegí:

–És la radiografia de la meva evolució física, la lletra del quadern.

–Però tu portes el mar sota la pell. Si vols, jo podria escriure mentre tu...